

2. К. А. Абульханова – Славская, Стратегия жизни [Текст] / К. А. Абульханова– Славская.– М.: Мысль, 1991.–299 с.– ISBN 5– 244– 00380– 1
3. Б. Н. Алмазов, Психология отклоняющегося поведения и задачи педагогической реабилитации трудновоспитуемых учащихся [Текст] / Б. Н. Алмазов, Л.А. Грищенко. – Свердловск, 1987. – 220 с.
4. Ю. М. Антонян, Об одной из концепций личностного подхода к объяснению причин систематического занятия бродяжничеством. Юридическая психология [Текст] / Ю. М. Антонян / Под ред. Т. Н. Курбатовой. – СПб.: Питер, 2001. – С. 197. – ISBN 5 – 272 – 00239 – 3
5. В. Г. Асеев, Мотивация поведения и формирование личности [Текст] / В. Г. Асеев. – М., 1976. – ISBN 966 – 608 – 083 – 4
6. А. Бандура, Подростковая агрессия: Изучение влияния воспитания и семейных отношений [Текст] / А. Бандура, Р. Уолтерс.–М., 2000.–ISBN 5 – 04 004214 – 0
7. С. А. Беличева, Основы превентивной психологии [Текст] / С. А. Беличева. – М., 1994.
8. Б. С. Братусь, Аномалии личности [Текст] / Б. С. Братусь. – М., 1988. – ISBN 5– 244– 0000–Х
9. Р. Бэрон, Агрессия [Текст] / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – СПб., 1997.– С.26.
10. В. Д. Волков, Анализ концепций девиантного поведения несовершеннолетних (по материалам США и Великобритании) [Текст] / В. Д. Волков. – Рязань, 2001. – 170 с.
11. Л. С. Выготский, Социальная ситуация развития [Текст] / Л.С. Выготский // Психология социальных ситуаций / Под ред. Н.В. Гришиной. – СПб.: Питер, 2001. – 416с. – ISBN 5 – 318 – 00136 – X
12. Я. И. Гилинский, Отклоняющееся поведение как социальное явление / Я.И. Гилинский // Человек и общество. – Л., 1971, вып. 8.
13. Я. И. Гилинский Социология девиантного поведения и социального контроля. Социология в России / Я. И. Гилинский / Под ред. В. А. Ядова. – М., 1998. – С. 587 – 589. – ISBN 5 – 201 02456 – 4
14. Н. К. Голубев, Введение в диагностику воспитания [Текст] / Н. К. Голубев, Б. П. Битинас – М.: Педагогика, 1989. – С.6.
15. Девиантность и социальный контроль в России (19–20 вв.) Тенденции и социологическое осмысление / Под ред. Я. И. Гилинского. – СПб, 2000. – ISBN 5 – 89329 – 271 – 5
16. Дидактика средней школы / Под ред. М. А. Данилова и М. Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1975. – 390с.
17. А. И. Долгова, Криминология. Учебник для юридических вузов [Текст] / А. И. Долгова. – М.: Издательская группа ИНФРА – НОРМА, 1997. – 784 с. – ISBN 5 – 89123 – 088 – 7
18. Н. А. Дремова, О классификации мотивов преступных действий [Текст] / Н. А. Дремова // Вопросы судебной психологии. – М., 1971.
19. Э. Дюркгейм, Социология и теория познания / Э. Дюркгейм/ Новые идеи в социологии. – СПб., 1992. – С. 60. – ISBN 978 – 5 – 275 – 01820 – 2
20. Г. Х. Ефремова, Правовая культура и поведение. Юридическая психология [Текст] / Г. Х. Ефремова, А. Р. Ратинов / Под общ. ред. Т.Н. Курбатовой. – СПб.: Питер, 2001. – 480с. ISBN 5 – 272 – 00239 – 3
21. О. Н. Замотаева Ценностные основания девиантного поведения подростков. – Саранск, 2004.-19с.

УДК: 376.36

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Базима Н.В.

В статті розкриті проблеми, що стосуються мовленнєвого розвитку та комунікативної діяльності дітей аутизмом.

В статье раскрыты проблемы, касающиеся речевого развития и коммуникативной деятельности детей с аутизмом.

Problems of speech development and communicative activity of children with autism are presented in the article.

Ключові слова: проблеми мовленнєвого розвитку, комунікативна діяльність, аутизм.

Ключевые слова: проблемы речевого развития, коммуникативная деятельность, аутизм.

Key words: problems of speech development, communicative activities, autism.

В Україні з кожним роком прослідковується тенденція до збільшення кількості дітей, які мають порушення психофізичного розвитку, зокрема, дітей зі спектром аутистичних порушень, і це вимагає підвищення уваги до виховання та навчання зазначеної категорії дітей.

Сучасний етап розвитку окремих медичних галузей, корекційної педагогіки, спеціальної психології та логопедії характеризуються об'єднанням наукових пошуків у напрямі поглибленого вивчення загального, психічного і, зокрема, мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку для створення ефективних умов для їх всебічного розвитку з урахуванням індивідуальних, вікових та психофізіологічних особливостей, а також потенційних можливостей кожної дитини.

Виходячи з аналізу літературних джерел, робимо висновок, що проблема аутизму вимагає глибокого і детального дослідження та вивчення, що дасть змогу допомогти особам, які мають ранній дитячий аутизм, за допомогою спеціалістів, максимально реалізувати свій потенціал та жити повноцінним життям у суспільстві. Проблеми розвитку, навчання та соціалізації дітей з аутизмом є одним із напрямів наукового пошуку в корекційній педагогіці пострадянського простору (О.С.Аршатська, О.Р.Баєнська, В.М.Башина, М.Ю.Веденіна, К.Гілберт, С.Ю.Конопляста, Н.Б.Лаврентьева, М.М.Ліблінг, К.С.Лебединська, О.С.Нікольська, Т.Пітерс, І.Посохова, М.В.Рождественська, К.О.Островська, Н.В.Симашкова, Т.В.Скрипник, В.В.Тарасун, А.В.Хаустов, Г.М.Хворова, Л.М.Шипіцина, Д.І.Шульженко, М.К.Шеремет).

Діти з аутизмом – це неоднорідна група [1, 2, 4], яку об'єднує те, що усі вони потребують ранньої і систематичної лікувально-педагогічної роботи для підготовки їх до навчання, до оволодіння елементарними формами комунікації та взаємодії з оточуючими людьми.

Досліджуючи мовлення як психічний процес і як специфічний вид діяльності, видатні науковці, такі, як Л.С.Виготський, О.О.Леонт'єв, О.О.Потебня, С.Л.Рубінштейн та їхні послідовники виділяли комунікативну функцію як одну із основних функцій мовлення. А у дітей з аутистичними порушеннями саме несформованість комунікативної функції стає причиною відхилень у мовленнєвому розвитку.

Результати психологічних досліджень та спостережень багатьох науковців (О.Р.Баєнська, В.М.Башина, К.С.Лебединська, С.С.Морозова, Т.І.Морозова, О.С.Нікольська, Л.Г.Нурієва, В.В.Тарасун, Г.М.Хворова, М.К.Шеремет, Д.І.Шульженко) свідчать про те, що дитина з РДА швидше не може, ніж не хоче спілкуватися. На перший план виступає, перш за все, нездатність налагодити соціальну взаємодію, підтримувати контакт з іншою людиною без явного психологічного дискомфорту. А відсутність або зниження рівня потреби у спілкуванні, посилене прагнення уникати контактів і небажання спілкуватися у подальшому спричиняють характерні труднощі сприймання інформації та розуміння ситуації спілкування. Формування комунікативної діяльності дітей з аутистичними порушеннями – надзвичайно складний корекційний процес, що сприяє формуванню необхідних для їх особистісного розвитку передумов для порозуміння і взаємодії з оточуючими людьми.

Зробивши аналіз досліджень різних авторів, які виділяють особливості мовленнєвого розвитку дітей з синдромом РДА, приходимо до висновку, що порушення мовлення багаточисельні і різноманітні, але в основному співпадають.

Ранній розвиток при аутизмі характеризується такими особливостями прелінгвістичного розвитку, як важкоінтерпретований плач, обмежене гуління, що може нагадувати вигуки, верещання, відсутність імітації звуків. У віці біля одного року, коли дітям подобається слухати звернене до них мовлення, діти з РДА звертають увагу на мовлення, але не більше, ніж на побутові звуки чи певні зовнішні шуми. Чіткіше мовленнєві розлади у дітей з аутистичними порушеннями виявляються після 3 років. Відносно обмежений соціальний досвід дитини з синдромом РДА призводить до збіднілого розвитку засобів контакту.

Серед найхарактерніших порушень мовленнєвого розвитку при ранньому дитячому аутизмі виділяються: мутизм (повна або часткова відсутність мовлення) – у значної частини дітей; ехолоалії – повторення почутих слів та фраз – часто відірвані у часі, тобто відтворення почутого не одразу, а через деякий час; слова-штампи, фрази-штампи, фонографічність (неусвідомлене відтворення мовлення оточуючих) мовлення, що часто при хорошій пам'яті створює ілюзію розвинутого мовлення; відсутність у мовленні звертання, нездатність до ведення діалогу при достатньому розвитку монологічного мовлення; автономність мовлення; пізня поява у мовленні особистих займенників, особливо «я», і їх неправильне використання (говорячи про себе, дитина говорить «він», «вона» або «ти», а про інших може іноді сказати «я»); порушення семантичної сторони мовлення (метафоричні заміщення, розширення або надмірне, до буквральності, звуження тлумачення значення слів); широке використання неологізмів (самостійно вигаданих слів); нездатність до словотворчості; порушення синтаксичної будови мовлення; порушення граматичної будови мовлення; порушення звуковимови; порушення мелодики мовлення: голос надто тихий або надто голосний; порушення просодичних компонентів мовлення (відхилення тональності, швидкості, ритму, інтонаційного переносу).

У той же час, деякі діти з аутистичними розладами можуть демонструвати ранній і бурхливий розвиток мовлення. Вони із задоволенням слухають, як їм читають, запам'ятовують великі уривки тексту; експресивне мовлення справляє враження недитячого через використання виразів, притаманних мовленню дорослих. Однак і такі діти (більшість з них має синдром Аспергера) не спроможні зрозуміти непрямий смисл висловлювання, підтекст, метафору; обмеженими лишаються також їхні можливості вести продуктивний діалог.

Слід відзначити неоднорідність мовленнєвих порушень та варіативність їх проявів у залежності від глибини ураження та ступеню викривлення психічного розвитку дитини [1, 2, 4]. Та незалежно від рівня розвитку мовлення, при аутизмі насамперед страждає можливість використовувати його з метою спілкування.

Мовлення у дитини, розвиток якої проходить у сприятливих умовах, формується поступово, разом з її ростом та розвитком. Оволодіння мовленням – складний, багатосторонній психічний процес. Його поява і

подальший розвиток залежить від багатьох факторів. М.К.Шеремет вбачає вирішальну умову виникнення мовлення дитини у наявності потреби у новому, тобто мовленнєвому способі спілкування і в оволодінні засобами, необхідними для цього. Але для оволодіння мовленнєвим спілкуванням недостатньо просто надати дитині слово в якості зразку для наслідування, а необхідно сформувати у неї потребу у використанні слів, потребу у цілеспрямованій комунікації, виробити мотивацію до спілкування [3].

Мовлення починає формуватись лише тоді, коли головний мозок, слух, зір, артикуляційний апарат дитини досягають певного рівня розвитку, а це у значній мірі залежить від оточуючого середовища [2, 3]. Якщо відгородити дитину від одержання нових яскравих вражень, якщо не створити умови, які сприятимуть розвитку рухової та мовленнєвої систем, то це викличе затримку її фізичного та психічного розвитку. Мовленнєвий розвиток розвивається із самого раннього віку, коли дитина починає слідкувати очима за предметами, слухати голоси оточуючих. У процесі оволодіння мовленням дитина засвоює певні закони граматики, вчиться змінювати слова, будувати різноманітні за конструкцією речення, зв'язуючи слова відповідно до граматичних правил.

Розвиток мовлення, як відомо, проходить у тісному взаємозв'язку з формуванням усіх психічних процесів, а це означає, що будь-які порушення, відставання чи спотворення у розвитку психічних процесів, відповідно, стануть причиною тих чи інших порушень мовлення (Б.Г.Ананьєв, Т.В.Ахутіна, А.М.Богуш, Т.Г.Візель, М.І.Жинкін, О.В.Запорожець, І.О.Зимня, О.О.Леонтьєв, М.І.Лісіна, В.І.Лубовский, О.Р.Лурія, А.Г.Рузьська, Л.С.Цветкова, М.К.Шеремет). Зрозуміло, що жодна складна форма психічної діяльності не формується й не реалізується без прямої або непрямой участі мовлення. При ранньому дитячому аутизмі, окрім основних специфічних особливостей розвитку, порушується сама можливість використання мовлення як такого.

Від того, наскільки вчасно буде надана допомога щодо озброєння прийомами взаємодії з іншими людьми та подолання страху перед цією взаємодією, залежить успіх формування загальної пізнавальної активності, особистості дитини з аутизмом, її соціалізації та інтеграції у середовище людей тощо. Ми вважаємо, що у результаті своєчасно розпочатої грамотної корекційної роботи можливе подолання аутистичних тенденцій і поступове входження дитини у соціум. У різному темпі, з різною результативністю, але кожна аутистична дитина може поступово оволодіти складними для неї формами взаємодії з людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. – М.: Теревинф, 2000. – (Особый ребенок). – 336 с.
2. Шеремет М.К. Мовленнєва діяльність в системі підготовки дошкільників з ТПМ до школи. // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VIII / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. - Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2008. – 476 с.
3. Шеремет М.К. Нейрофізіологічні особливості розвитку мовлення дітей раннього віку // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, Серія 19. корекційна педагогіка та психологія. Зб.наукових праць. Матеріали Міжнародної наукової конференції „Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні” – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. - № 11. С.8-13.
4. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: Монографія. – К., 2009. – 385 с.

УДК: 376-056.264

СРЕДОВЫЕ РЕСУРСЫ ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Баль Н.Н.

Розглядаються групи освітніх ресурсів у системі логопедичної роботи. Акцент зроблений на характеристиці організаційних та соціально-психологічних ресурсів.

Рассматриваются группы образовательных ресурсов в системе логопедической работы. Акцент сделан на характеристике организационных и социально-психологических ресурсов.

We consider a group of educational resources in the speech therapy work. Emphasis is placed on the characteristics of the organizational and socio-psychological resources.

Ключові слова: освітнє середовище, середовищні ресурси, логопедична робота.

Ключевые слова: образовательная среда, образовательные ресурсы, логопедическая работа.

Key words: educational environment, environmental resources, speech therapy work.

Идеи средового подхода находят все более широкое распространение в педагогической теории и практике. К основным положениям данного подхода [7; 12 и др.] относятся следующие:

1. Среда – источник разнообразного культурного опыта. Особая организация среды (за счет акцентирования в ней разнообразных элементов культуры, привнесений) может стимулировать ее влияние на развитие личности.